

Zazaki dı Zafomari

Ayetullah KARABEYESER

Xulasa

Zafomari, yo kategoriya zıwanşınası ya u zıwan ra zıwan bedliyena. Têkî zıwanan dı halê zafomari bitertib o la têkî zıwanan dı hem zafomariya bitertib hem zi zafomariya bêtertîb esta. Heto bin ra têkî zıwanan dı teyna yo wesıla zafomari esta la têkî zıwanan dı wesılı zafomari zêd i.

Ina xebat dı behsê Zazaki dı zafomari beno. Zazaki dı, dı wesılı zafomari esti la-belê mi wesılan herında yobinan dı şıxulnayış mumkun niyo. Her yo wesil cayanê ciyayan dı şıxuliyena. Ino hal zi inê mewzuyi keno yo mewzuyo xısusî. Inay ra ina xebat dı behsê nameyan dı zafomari, zerreyê cumle dı wext fail ya zi obje zafomari bi şıxuliyayışê zafomari, antişê fiili dı pê tesirê fail ya zi obje ramotışê zafomari, izafeya name u izafeya sıfeti dı şıxuliyayışê zafomari beno.

Kelimeyi Muhimi: Zafomari, Gramer, Zazaki

Zazaca'da Çoğul Hal

Özet

Çoğul hal dilden dile değişiklik gösteren bir dilbilgisi kategorisidir. Bazı dillerde düzenli bir çoğul hal durumu sözkonusu iken bazı dillerde hem düzenli çoğul hem de düzensiz çoğul hali ortaya çıkmaktadır. Yine bazı dillerde tek bir çoğul eki var iken bazı dillerde birden fazla çoğul eki kullanılmaktadır.

Bu çalışmada Zazaca çoğul hal ele alınacaktır. Zazaca'da iki çoğul eki bulunmaktadır ancak bu eklerin birbirinin yerine kullanılması mümkün değildir. Zazaca'da var olan iki çoğul ekinin birbirinin yerine kullanılamaması konuyu ilginç kılmaktadır. Bundan hareketle çalışmamızda Zazaca isimlerde çoğulluk, cümle içerisinde çoğul olan kelime veya kelime grubunun özne veya nesne görevinde kullanılması halinde alacağı çoğul eki, fiil çekiminde özne veya nesneye bağlı olarak çoğul halin gösterilmesi, isim ve sıfat tamlamalarında çoğul kullanımı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çoğul, Dilbilgisi, Zazaca

Plural Form in Zazaki

Abstract

The plural form is a grammatical category that varies form language to language. While some languages have a regular plural form, some languages have both regular and irregular plural forms. Again, while some languages have a single plural suffix, some languages use more than one plural suffix.

In this study, the plural form of Zazaki will be discussed. There are two plural suffix in Zazaki, but it is not possible to use these suffixes interchangeably. The fact that two plural suffixes in Zazaki cannot be used interchangeably makes the subject interesting. From this point of view, in our study, plurality in Zaza nouns,

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

Yıl/Year: 2023 • Cilt/Volume: 9 • Sayı/Issue:18

Ayetullah KARABEYESER

Dr. Öğr. Üyesi

Universiteya Bingoli

Qısımê Zıwan u Edebiyatê Zazaki

akarabeyeser@bingol.edu.tr

Orcid: 0000-0003-1959-530X

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Makale Geliş Tarihi / Received: 14.11.2023

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 19.12.2023

Makale Yayın Tarihi / Published: 25.12.2023

DOI: 10.56491/buydd.1390825

Atıf / Citation:

Karabeyeser, A. (2023). Zazaki dı Zafomari,

Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü

Dergisi. 9(18), 74-84

the plural suffix to be used in case of the plural word or phrase used as subject or object in the sentence, the indication of the plural form in the verb conjugation, the plural use in the noun and adjective phrases will be discussed.

Keywords: Plural, Grammar, Zazaki

Destpêkerdış

Zafomari zıwanşınasi dı yo kategoriya morfolojik, morfosentaktik u semantik a. Ina kategori zıwan dı zafiya mevcudi ifade kena. Her zıwan dı nameyi goreyê omartışi, kategoriyanê ciyayan dı ca geni. Têki zıwananê dınya dı zafomari pê wesılanê antişi u pê yo qeyde yena ramotış têki zıwanan dı ge ge wesil şıxuliyena ge ge zi têki nameyi teberê qeydeyê wesil dı pê yona usul beni zafomar. Têki zıwanan dı nameyi yoomar u zafomar esti la têki zıwanan dı zi hem nameyi yoomar hem diomar hem zi zafomari esti. Zıwanê Ereki dı nameyi hem yoomar (mufred) hem diomar (tesniye) hem zi zafomar (cem) i (Akbaş, 2021:35). Heto bin ra Ereki dı zafomari teyna pê yo qeyde zi nêvıraziyena. Usulê zafomariya nameyanê nêran (muzeker) u mayan (muenes) ciya yo, nameyi nêri u mayi pê qeydeyanê ciyayan beni zafomar (Akbaş, 2021:40-41). La heme nameyi Ereki pê ini dı usulan zafomar nêbeni, yo zi usulê bê qeyde vıraziyayışê zafomari esto, mo usul dı pê bidesan forman nameyi beni zafomar (Çörtü, 2019:535). Zazaki dı nameyi ya yoomari ya zi zafomar i. Zê Zazaki Farıski, Kurdki u Tırki dı zi nameyi ya yoomari ya zi zafomari u ini zıwanan dı zafomari pê peyniya nameyi ameyişê wesıla zafomari vıraziyena.

Merkezê ina xebat dı Zazaki esta la semedê hina hol izehbiyayışê mewzuyi ge ge behsê zıwananê Tırki, Farıski u Kurdki zi beno u Zazaki u ini zıwani niyeni tivera. Tırki ayidê familyaya zıwananê Ural-Altay a. Farıski u Kurdki zi zê Zazaki zıwananê İrani ra yi. Sayeyê tiveranayışi dı bixısusiyet ferq u şirikiyi Zazaki, Farıski u Kurdki zi yeni eşkerakerdış.

Tırki dı qey wesıla zafomari wesıla **/-lar/** şıxuliyena. Ina wesil goreyê ahengê vengi şekilê **/-ler/** dı zi şıxuliyena (Korkmaz, 2017:275). Zıwananê İraniyan ra Farıski dı, wesılı **/-ha/** (هـا) u **/-an/** (ان) qey zafomari şıxuliyeni. Ini her dı wesılı ge ge herında yobinan dı zi şıxuliyeni. (Şahinoğlu, 1997:52-53). Kelimeyi ki Ereki ra koti Farıski mo zıwan dı egleb bı esilê xu ca geni u pê wesıla zafomariya Ereki şıxuliyeni (Çiftci, 2013:141). Yona zıwano İrani Kurdki dı weziyetê zafomari hindeyê Farıski zelal niyo. Çunki name halo sade dı yo wesıla zafomari nêgeno, eger name zafomar bo weziyetê zafomari ancıyayışê fiili ser ra eşkera beno (Bedirxan & Lescot, 2011:88, Açar, 2023:1454). Kurdki dı halo oblik dı name qey zafomari wesıla **/-an/** geno; izafeyanê nameyi dı zafomari *temambiyaye* dı pê wesıla **/-ên/**, tamamker dı zi pê wesıla **/-an/** beno eşkera (Cıwan, 1992:46).

Zıwanê Zazaki dı, dı wesılı zafomari esti. Ini wesılı **/-i/** u **/-an/** (/on/un/u) i (Gündüz, 2009:43; Cem, 2013:71; Malmîsanij, 2015:70). Selcan, halo sade dı qey wesıla zafomari **/-i/** u **/-y/** qebul keno. Goreyê Selcani halo sade dı nameyi ki pê herfa bêveng qediyeni halê zafomari dı wesıla **-i** geni, nameyi ki pê herfa vengin qediyeni zi halê zafomari dı wesıla **-y** geni. Halo oblik dı zi nameyi pê wesıla **/-un/** u allomorfanê **/-u/(n)**, **/-o/(n)**, **/-a/(n)** beni zafomar (Selcan, 1998:243-244). Pamukçu, wesılanê zafomari şekilê **/-i,-yi/** u **/-an,-yan/** ifade keno labelê dewamê ifadeyê xu dı zi vano eger name pê herfa bêveng bıqediyoye wesıla **/-i/** ya zi wesıla **/-an/** geno eger name pê herfa vengin bıqediyoye herfa miyanci **/-y/** kuwena bıateyê kokê nameyi u wesıla zafomari (Pamukçu, 2001:93-94). Zeg Pamukçu zi vano **/-y/** wezifeyê herfa miyanci dı şıxuliyena, mo hal dı goreyê Pamukçu zi wesılı zafomari beni **/-i/** u **/-an/**. Heto bin ra diyalekta zımeyi dı şıxuliyayışê herfa miyanci kêm o may ra zeg cor dı zi Selcani ra neqıl bı herfa miyanci **/-y/** pê wezifeyê zafomari şıxuliyena. Teyna diyalekta zımeyi dı nê ca ca fekanê binan ê Zazaki dı zi herfa miyanci **/-y/** pê wezifeyê wesıla zafomari şıxuliyena. *Cêni-y ita dı muneni, cumerdi uca dı* (Aslanoğulları, 2017:74).

Zazaki dı ini her dı wesılan herında yobinan dı şıxulnayış mumkun niyo. Zeg cor dı zi vaciya Farıski dı zi dı wesılı zafomari esti la ferqê Zazaki u Farıski mo, wesılanê Farıski hem herında yobinan dı şıxulnayış mumkun o hem zi wezifeyê inan zêpi yo la Zazaki dı xısusiyetê her wesil ciya yo. Çunki Zazaki yo zıwano nimergatif o. Sistemê ergatifi hetê grameri ra munasebetê fiili u unsurane binan ê cumle mocneno ra. Sistemê akuzatifi dı ferqê fiilanê transitif u intransitifan çin o la sistemê ergatifi dı failê fiilê intransitif u objeya fiilê transitifi eyni hal dı şıxuliyeni (Arslan, 2016:64).

Dawaya sisteme nimergatifi ra Zazaki dı nameyi hem halo sade dı şıxuliyeni hem zi halo oblik dı şıxuliyeni.

Mesela hetê cinsiyet u zafomari ra ancıyayışê fiili dı wextanê ikayinan dı (ı kayın/hıra/ıstıqbal) tesirê obje çin o, fiil goreyê faili ancıyeno la wextanê viyerteyan dı fail fiili ser tesirê xu keno vin ina dor zi fiil goreyê obje ancıyeno. Bı vateyêko bin Zazaki dı fiil timotım fail u obje ra binê tesirê unsurê sadeyi dı yo (Kırkan, 2021:226). Inay ra zi Zazaki dı şıxuliyayışê wesılanê zafomari bedılıyeno. Cêr dı ino hal name, obje, fiil, izafeya name u izafeya sıfeti ser ra pê misalan kritik beno u ca ca zi Tırki, Farıski u Kurdki dır muqayese beno.

1. Nameyan Dı Zafomari

Zazaki dı nameyi halo sade dı pê wesıla /-i/, halo oblik dı pê wesıla /-an/ beni zafomar. Cêr dı goreyê diyalekt u fekanê Zazaki, nameyan dı şıxuliyayışê wesılanê zafomari tehliil beno.

1.1. Halo Sade (Nominatif) dı Zafomariya Nameyi

Zazaki dı wext name halo sade dı zafomar bo wesıla /-i/ geno. Tesbitê kokê kelimeyan u eşkerabıyayışê wesılan pê şıxuliyayışê misalanê munasıban mumkun beno. Inay ra semedê tesbitê kokê kelimeyan u wesılan kelimeyi ki pê herfa bêveng qediyeni misaldayış hina munasıb êseno u hina rehet merdımı resneno raştê gureyi. Qey inay, ma zi tiya dı verco kelimeyi ki pê herfa bêveng qediyeni semedê misal şıxulneni u dıma zi kelimeyi ki pê herfanê vengınan qediyeni inan dı şıxuliyayışê wesıla zafomari dı çıta bedılıyeno behsê ay kenı.

Wext name pê herfa bêveng bıqedıyo name dı veng nêbedılıyeno, teyna wesıla zafomari /-i/ yena peyniya nameyi.

Yoomar	Zafomar
Ber	Ber-i
Dest	Dest-i
Çım	Çım-i
Merdım	Merdım-i

Diyalekta merkez dı vatışê zafomari dı wesıla zafomari ge ge zaf eşkera nêşıxuliyena. Çarçıwaya *qeydeyê zıwan dı tesarufi* dı vengê zafomari ancıyeno vengê heceya peyin a kelime ser. Ino hal dı eger vengê heceya peyin a kelime /-e/ bo ino veng /-ê/ ser bedılıyeno. Eger vengê heceya peyin /-ı/ bo ino zi bı şeklê /-i/ beno tenik. (Aslanoğulları, 2017:71).

Yoomar	Zafomar
Ber	Bêr
Dest	Dêst
Çım	Çım
Merdım	Merdım

Zazaki dı eger name pê herfa vengın bıqedıyo herfa miyancı /-y/ kuwena bıateyê nameyi u wesıla zafomari.

Yoomar	Zafomar
Ga	Ga-y-i
Bıra	Bıra-y-i
Deza	Deza-y-i
Kerra	Kerra-y-i

Diyalekta merkez dı egleb fekê Çoligi dı wext name pê /-a/ bıqedıyo halê zafomari dı /-a/ bedılıyena u bena /-ê/.

Yoomar	Zafomar
Bıra	Bır-ê
Deza	Dez-ê
Ga	G-ê

Kerra	Kerr-ê
-------	--------

Fekê Çoligi dı wext name pê vengê /-e/ ya zi /-ı/ bıqediyoy halê zafomari dı vengê peyniya nameyi vengê /-ê/ ser bediliyeno.

Yoomar	Zafomar
Gırzı/Gırze	Gırz-ê
Ması/Mase	Mas-ê
Sarı/Sare	Sar-ê
Warı/Ware	War-ê

Heto bin ra ca ca esilê name dı veng nêbediliyeno la vengê /-y/ yeno peyniya nameyi u name bê şıxuliyayışê wesıla zafomari anciyeno. Yani tiya dı herfa miyanci bı wezifeyê zafomari şıxuliyena (Selcan, 1998:244; Pamukçu, 2001:95).

Yoomar	Zafomar
Bıra	Bıra-y
Deza	Deza-y
Ga	Ga-y
Kerra	Kerra-y

Heto bin ra nameyi mayi ki pê vengê /-a/ qediyeni ca ra ca hem vengê peyniya kelima /-a/ bedliyena bena /-e/ u hem zi vengê /-y/ yeno peyniya nameyi (Selcan, 1998:245; Pamukçu, 2001:95).

Yoomar	Zafomar
Çıla	Çıla-y
Bera	Bere-y
Manga	Mange-y
Kesa	Kese-y

Zazaki dı nameyi ki pê vengê /-i/ qediyeni eğleb bê wesıla zafomari u bı halê yoomari wezifeyê zafomari dı şıxuliyeni (Selcan, 1998:244, Pamukçu, 2021:96, Turgut, 2009:22, Çem, 2013:71). Labelê ge ge bê wesıla zafomari teyna herfa miyanci /-y/ yena peyniya nameyi. Mesela cini=cini+y, koli=koli+y. Hına fam beno ki qey şenikiya zıwani ini kelimeyi ya bê wesıla zafomari halê zafomari dı şıxuliyeni ya zi teyna herfa miyanci wezifeyê zafomari ana ca.

Yoomar	Zafomar
Kardi	Kardi
Koli	Koli
Cini	Cini
Sırsî	Sırsî

Zazaki dı diyalekta zımeysi dı nameyi mayi wesıla /-e/ geni. Ino weziyet mıntıqayanê binan dı zi bı qeydeyêko vılabiyayî êseno. Ino hal dı nameyo mayo ki pê wesıla mayti şıxuliyeno halê zafomari dı wesıla mayti /-e/ kuwena u wesıla zafomari yena herında ina wesıl (Selcan, 1998:244).

Yoomar	Zafomar
Engure	Engur-i
Kerge	Kerg-i
Dare	Dar-i
Dewe	Dew-i

Zazaki dı têki nameyi her hal dı zafomar şıxuliyeni, yani ini nameyan pê halê yoomari şıxulnayış mumkun niyo.

Halo Sade	Halo Oblik
Ard-i	Ard-an
Pijamayi	Pijamayan
Şapıki	Şapıkan
Tumani	Tumanan

1.2. Halo Oblik dı Zafomariya Nameyi

Zazaki dı name wext halê obliki dı bo pê wesıla **/-an/on/un/u/** beno zaf omar. Ina wesıl eyni wesıla la goreyê vatışi ca ra ca bedıliyena. Formê **/-an/** eğleb diyalekta verroci dı şıxuliyeno, diyalekta merkez dı hem formê **/-on/** hem zi formê **/-un/** şıxuliyeno la mıntıqayê formê **/-on/** hina hira yo. Formê **/-un/** diyalekta merkez dı eğleb merkezê Çolig dı, ca ca zi Xarpêt dı şıxuliyeno. Diyalekta zımeysi dı hem formê **/-on/** hem zi formê **/-u/** şıxuliyeno. Heto bin ra merkezê Çolig dı zi ca ca formê **/-u/** şıxuliyeno, ca ca zi formê **/-o/** şıxuliyeno. Kılmê qıseyi semedê cayê şıxuliyayışê ini formanê wesıla zafomari behsê yo hududê qeti kerdış mumkun niyo. Tiya dı semedê her feki misali ciyayi nêyeni dayış, her feki eyni misal ser yeno ramotış.

Yoomar	Zafomar
Ber	Ber-an/on/o/un/u
Dar	Dar-an/on/o/un/u
Dest	Dest-an/on/o/un/u
Merdım	Merdım-an/ono/un/u

Eger kelime pê vengê **/-a/** bıqediyo ino hal dı diyalekta merkez dı eğleb vengê **/-a/** kuweno u wesıla zafomari yena peyniya nameyi.

Yoomar	Zafomar
Bıra	Bır-on/un
Deza	Dez-on/un
Ga	G-on/un
Kerra	Kerr-on/un

Diyalekta zımeysi dı ino hal dı eğleb kokê nameyi nêbedıliyeno u wesıla zafomari raşt raşt yena peyniya nameyi.

Yoomar	Zafomar
Bıra	Bıra-u
Deza	Deza-u
Ga	Ga-u
Kerra	Kerra-u

Diyalekta verroci dı feki Sêwreg dı wesıla **/-an/** yena peyniya nameyi la ino hal dı herfa miyanci kuwena bıateyê nameyi u wesıl.

Yoomar	Zafomar
Bıra	Bıra-y-an
Deza	Deza-y-an
Ga	Ga-y-an
Kerra	Kerra-y-an

Heto bin ra eger yo nameyo xısusı qey nameyê yo keye, ber ya zi eşir bışıxuliyeno name pê wesıla **/-an/** beno zafomar (Aslanoğulları, 2017:71).

Yoomar	Zafomar
Ehmed	Ehmed-an
Avdi	Avdi-y-an ¹
Umer	Umer-an ²

Fekê Sêwreg dı wext nameyê keye, ber ya zi eşir ser ra zafomari vıraziyena eger name pê herfa vengın bıqedi-
yo ge ge /-k/ bı wezifeyê herfa miyanci kuwena bınatyê nameyi u wesıla zafomari. (Pamukçu, 2001:93).

Yoomar	Zafomar
Elli	Ellê-k-an
Sımo	Sımı-k-an

1.3. Nameyanê Gruban dı Zafomari

Nameyi gruban hetê şekılı ra yoomari la hetê mena ra zafomar i. Yani inı nameyi miyanê xu dı zêdê yoyi ifade keni la wesıla zafomari nêgeni. Eger teyna yo grub ifade bıbo o wext nameyê grub hetê morfoloji ra bêwesıla zafomari u hukumê yoomari dı şıxuliyeno la eger behsê yoyi ra zêd grubanê eyini nameyi bıbo o wext name hetê morfoloji ra zi beno zafomar u wesıla zafomar geno. Mesela nameyê naxır yo gruba dewari işaret keno la eger naxırı yoyi ra zêd bi o wext nameyê naxırı beno zafomar.

Yoomar	Zafomar
Naxır	Des naxır-i
Ordu	Çar ordu-y-i
Qefle	Dı qefle-y-i

Heto bin ra zê zemiranê *her kes*, *heme*, *pêru* zemiri ki gruban ifade keni qısmêkê inan her hal dı yoomar, qısmêkê inan zi her hal dı zafomar şıxuliyeno. Zemiri *her kes* timotım yoomar o la zemiri *heme* u *pêru* zi her wext zafomar i.

Her kes	Herkes, kıtab wanen-o.
Heme	Heme, kıtab wanen-i.
Pêru	Pêru, kıtab wanen-i.

2. Fail Di Zafomar

Zazaki dı zafomariya faili çarçiwaya qeydeyê ergatifi dı goreyê wexti u goreyê transitif/intransitifiya fiili pê wesıla /-i/ ya zi wesıla /-an/ vıraziyena. Cor dı goreyê diyalektan u fekan behsê morfemanê wesıla zafomari /-an/ bıbı. Ina wesıl tiya ra pê ina xebat dı formê /-an/ dı şıxuliyena.

2.1. Fiilo Transitif dı Zafomariya Faili

Wext fiil transitif bo yani fiil obje bıgero wexto ıkayin, wexto hira u wexto istiqbal dı fail pê wesıla /-i/ beno zafomar. Ino hal dı fiil binê tesirê faili dı yo.

Wexto İkayin	Talebe-y-i hê kıtab waneni.
Wexto Hira	Talebe-y-i kıtab waneni.
Wexto İstiqbal	Talebe-y-i do kıtab bıwani.

Wext fiil transitif bo yani fiil obje bıgero heme formanê wextê viyerteyi dı fail pê wesıla /-an/ beno zafomar. Ino hal dı fiil binê tesirê obje dı yo.

¹ Çolig dı yo berê eşira Tavijan a, şarê ina eşir eğleb Darayeni u Boglan dı cuyeno.

² Qezaya Çoligi Boglan dı nameyê yo eşir u dewa merkeza ina eşir a. Tırki nameyê dew Sülünkaş o.

Wexto Viyerteyo Sade	Talebe-y- an kitab wend.
Wexto Viyerteyo Eşnawite	Talebe-y- an kitab wendo.
Hikayeya Wextê Viyerteyi	Talebe-y- an kitab wend bı.
Hikayeya Wextê İkayini	Talebe-y- an kitab wendên.

2.2. Fiilo İntransitif dı Zafomariya Faili

Eger fiil intransitif bo yani pê obje şıxuliyayışê fiili mumkun nêbo fail her wext dı pê wesıla /-i/ beno zafomar.

Wexto İkayin	Talebe-y- i hê remeni.
Wexto Hira	Talebe-y- i remeni.
Wexto İstiqbal	Talebe-y- i do biremi.
Wexto Viyerteyo Sade	Talebe-y- i remayi.
Wexto Viyerteyo Eşnawite	Talebe-y- i remayi.
Hikayeya Wextê Viyerteyi	Talebe-y- i remayi bi.
Hikayeya Wextê İkayini	Talebe-y- i remayên.

3. Obje Dı Zafomari

Zazaki dı zafomariya obje goreyê wextê fiili vıraziyena. Wexto ikayin, wexto hira u wexto istiqbal dı obje pê wesıla /-an/ bena zafomar. Ino hal dı fiil bınê tesirê faili dı yo.

Wexto İkayin	Ehmed ho kitab- an waneno.
Wexto Hira	Ehmed kitab- an waneno.
Wexto İstiqbal	Ehmed do kitab- an bıwano.

Zafomariya obje heme formanê wextanê viyerteyan dı pê wesıla /-i/ vıraziyena. Ino hal dı fiil bınê tesirê obje dı yo.

Wexto Viyerteyo Sade	Ehmedi kitab- i wendi.
Wexto Viyerteyo Eşnawite	Ehmedi kitab- i wendi.
Hikayeya Wextê Viyerteyi	Ehmedi kitab- i wendi bi.
Hikayeya Wextê İkayini	Ehmedi kitab- i wendên.

4. Fiil Dı Zafomari

Antışê fiilan dı zafomari, xu dı qeydeyi mocnena ra. Wexto ikayin, wexto hira u wexto istiqbal dı fiili ser tesirê obje çin o, obje wazena wa yoomar bo wazena wa zafomar bo fiili ser tesir nêkena. Ino hal dı fiil goreyê faili ancıyeno.

Wexto İkayin	Talebe-y- i hê kitab wan-en- i .
Wexto Hira	Talebe-y- i kitab wan-en- i .
Wexto İstiqbal	Talebe-y- i do kitab bı-wan- i .

Eger fiil wexto viyerte dı bo fiil ser tesirê faili çin o, fail wazeno wa yoomar bo wazeno wa zafomar bo fiil goreyê obje ancıyeno. Teyna hikayeya wextê ikayini dı wesıla zafomari nêşıxuliyena.

Wexto Viyerteyo Sade	Ehmedi kitab- i wend- i .
Wexto Viyerteyo Eşnawite	Ehmedi kitab- i wend- i .
Hikayeya Wextê Viyerteyi	Ehmedi kitab- i wend- i bi.
Hikayeya Wextê İkayini	Ehmedi kitab- i wendên.

5. İzafeyan Dı Zafomari

Zazaki dı izafeyanê nameyi u izafeyanê sifeti dı şıxuliyayişê zafomari wayirê xısusiyetanê ciyayan o. Inay ra her dı izafeyi ciya tehliil beni.

5.1. İzafeya Nameyi dı Zafomari

Cor dı goreyê diyalekt u fekan şıxuliyayişê wesıla zafomari ame ramotiş. Wesıla halê nominatifi **/-i/** her ca dı eyni qeyde şıxuliyena, wesıla halê obliki goreyê fekan bı formanê **/-an/on/un/u** şıxuliyena. Tiya ra pey ına xebat dı hini heme formi nê, teyna formê **/-an/** misalan dı yeno şıxuliyayiş.

Ge ge semedê wesıla zafomari herında **/-i/** dı zi **/-ê/** şıxuliyena. Semedê zafomari şıxuliyayişê **/-ê/** izafeyanê name u sıfati dı u ancıyayişê fiili dı êsena. La wext behsê Zazaki dı zafomari beno heme eseranê gramerê Zazaki dı biittifaq wesılı **/-i/** u **/-an/** ca geni. Qet yo eser dı zi semedê wesıla zafomari behsê **/-ê/** nêbeno. Xura zeg verco zi vaciya bı Zazaki dı name wext sade bo pê wesıla **/-i/** beno zafomar u zafomariya esas zi xu name dı kena eşkera. Inay ra merdım eşkeno vaco **/-ê/** eslê xu dı wesıla **/-i/** ya la ca ca semedê şenikiya zıwani bedılıyena u bena **/-ê/**.

Mesela diyalekta zımeysi dı ancıyayişê fiili şexisê yoyın ê zafomari goreyê mıntıqayanê binan vuriyeno u wesıla **/-ime/** geno. Misal, *Ma wanen-î-me* (Çem, 2013:150), *Ma şon-î-me* (Gündüz, 2009:199), *Ma wen-i-me* (Arslan, 2019:42).

Heto bin ra wexto viyerte dı zi halê objeya zafomar dı zi fiil ina diyalekt dı pê **/-i/** ancıyeno. *Mi kitabî wend-î*, (Çem, 2013:153), *Çêneke saniki wend-i* (Arslan, 2019:20). Ini misali zi iddiaya wesıla zafomari **/-i/** ya u **/-ê/** morfemê ina wesıla keni zıxm. Ina xebat dı misalan dı morfemê **/-i/** tercih beno.

Zazaki dı izafeyanê nameyi dı her dı leteyi izafe wesıla zafomar geni. Yani hem temambiyaye u hem zi tamamker pê wesıla zafomari şıxuliyeno. Ino hal zıwananê Farıski, Kurdki u Tırki dı zi eyni yo. Farıski dı *kitabî melıman* qeydeyê *kêtab-ha-yê moallêm-an* (کتابهای معلمان), Kurdki dı qeydeyê *kitêb-ên mamoste-y-an*, Tırki dı *öğretmen-ler-in kitap-lar-ı* şıxuliyeni. Labelê ferqê ini zıwanan u Zazaki inoyo ki Zazaki dı, dı wesılı zafomari esti u ini wesılı pê wezifeyanê ciyayan şıxuliyeni.

Zazaki dı eger her dı leteyi izafeya nameyi zafomar bi, goreyê wextê fiili wesılı zafomari bedılıyeni. Wexto ıkayin, wexto hira u wexto istiqbal dı eger izafe failê cumle bo temambiyaye wesıla **/-i/** geno, tamamker zi pê wesıla **/-an/** beno zafomar. Eger izafe obje bo her dı qısmi izafe zi pê wesıla **/-an/** beni zafomar. Cumleya cêrin dı kelimeya *bıra* temambiyaye u kelimeya *melım* zi tamamker a.

Wexto İkayin	Bıra-y-i melım-an, hê kitab-an-ê melım-an waneni.
Wexto Hira	Bıra-y-i melım-an, kitab-an-ê melım-an waneni.
Wexto İstiqbal	Bıra-y-i melım-an do kitab-an-ê melım-an bıwani.

Wextanê viyerteyan dı wext izafeya nameyi fail bo hem temambiyaye hem zi tamamker pê wesıla **/-an/** beni zafomar. Eger izafeya nameyi obje bo o wext temambiyaye wesıla **/-i/** geno, tamamker zi wesıla **/-an/** geno.

Wexto Viyerteyo Sade	Bıra-y-an-ê melım-an, kitab-i melım-an wendi.
Wexto Viyerteyo Eşnawite	Bıra-y-an-ê melım-an, kitab-i melım-an wendi.
Hikayeya Wextê Viyerteyi	Bıra-y-an-ê melım-an, kitab-i melım-an wendi bi.
Hikayeya Wextê İkayini	Bıra-y-an-ê melım-an, kitab-i melım-an wendên.

Eger izafeya nameyi bê wezifeyê fail u obje yona wezife dı bışıxuliyoy o wext tımotım her dı leteyi izafe pê wesıla **-an** beni zafomar. Cumleyanê cêrinan dı *seetanê dersan* zerfê wexti yo, *sınifanê mekteban* zerfê cayi yo, *talebeyanê mekteban* mutemim o. Wext cumleyanê cêrinan dı ini ifadeyi kritik bıbi hem wexto hira dı hem zi wexto viyerte dı eşkerayo ki heme unsuri izafeyanê nameyi ra yeni meydan u halê zafomari dı ini heme ifadeyan wesıla **-an** gureta.

Wexto Hira	Bıra-y-i melim-an / seet-an-ê ders-an dı / sınıf-an-ê mekteb-an dı / talebe-y-an-ê mekteb-an ra / wendışê kitab-an-ê melim-an / wazeni.
Wexto Viyerteyo Sade	Bıra-y-an-ê melim-an / seet-an-ê ders-an dı / sınıf-an-ê mekteb-an dı / talebe-y-an-ê mekteb-an ra / wendışê kitab-an-ê melim-an / waşt.

5.2. İzafeya Sıfeti Dı Zafomari

Zıwananê Tırki, Farıski u Kurdki dı wext izafeya sıfeti zafomar bo zafomari teyna pê nameyi yena ramotış. Mesela Tırki dı *kırmızı kapı-lar*, Farıski dı *der-ha-yê sorx* (درهای سرخ), Kurdki dı *deri-y-ên sor*. Labelê Zazaki dı hem name wesıla zafomari geno hem zi sıfet. Mesela *ber-i sur-i*. Heto bin ra goreyê wezifeyê izafeya sıfeti zi wesıla zafomari bedıliyena. Yani çarçıwaya qanunê ergatifi dı izafeya sıfeti ge ge pê wesıla /-i/, ge ge zi pê wesıla /-an/ bena zafomar u her dı parçeyi izafeya sıfeti zi biqetiyet pê eyni wesıl beni zaf omar. Bı vateyêko bin eger izafeya sıfetiya zafomar halo sade dı bışıxuliyo her dı parçeyi wesıla /-i/ geni, eger halê obliki dı zafomar bo o wext zi her dı parçeyi pê wesıla /-an/ beni zafomar. Yani name pê kamci wesıl zafomar bo sıfetê ê nameyi zi pê eyni wesıl beno zafomar. Cêr dı ini bedıliyayışi kritik beni.

Halo sade dı, her dı parçeyi izafeya sıfeti pê wesıla /-i/ beni zafomar.

Yoomar	Zafomar
Kitab-o rınd	Kitab-i rınd-i
Merdım-o zanaye	Merdım-i zanaye-y-i
Say-a sur	Sa-y-i sur-i
Qelem-a siya	Qelem-i siya-y-i

Zerreyê cumle dı goreyê wezifeyê izafeya sıfeti wesılı zafomari bedıliyeni. Wexto ikayin, wexto hira u wexto istiqlal dı eger izafeya sıfeti zafomar bo u wezifeyê faili dı bışıxuliyo wesıla /-i/ gena. Ino hal dı eger izafeya sıfeti wezifeyê obje dı bêro şıxuliyayış pê wesıla /-an/ bena zafomar.

Wexto Ikayin	Talabe-y-i jihat-i / hê / kitab-an-ê rınd-an / waneni.
Wexto Hira	Talabe-y-i jihat-i / kitab-an-ê rınd-an / waneni.
Wexto İstiqlal	Talabe-y-i jihat-i / do / kitab-an-ê rınd-an / bıwani.

Heme formanê wextê viyerteyi dı izafeya sıfeti wezifeyê faili dı wesıla /-an/ gena, wezifeyê obje dı zi wesıla /-i/ gena.

Wexto Viyerteyo Sade	Talebe-y-an-ê jihat-an / kitab-i rınd-i / wendi.
Wexto Viyerteyo Eşnawite	Talebe-y-an-ê jihat-an / kitab-i rınd-i / wendi.
Hikayeya Wextê Viyerteyi	Talebe-y-an-ê jihat-an / kitab-i rınd-i / wendi bi.
Hikayeya Wextê İkayini	Talabe-y-an-ê jihat-an / kitab-i rınd-i wendên.

Eger izafeya sıfeti bê wezifeyê fail u obje yona wezife dı bışıxuliyo ino hal dı izafe her wext dı pê wesıla /-an/ bena zafomar. Cumleyanê cêrinan dı ifadeyê *rocanê dergan* zorfê wexti yo, ifadeyê *merganê zergunan* zorfê cayi yo, ifadeyê *extiyaranê zanayeyan* mutemim o. Ini ifadeyi hem wexto hira dı hem zi wexto viyerte dı pê wesıla /-an/ biyi zafomar. İfadeyê *talebeyi jhati* wezifeyê faili dı, ifadeyê *saniki rındi* zi wezifeyê obje dı şıxuliyayışi. Wesılı zafomari ê ini ifadeyan goreyê halê sadeyi u halê obliki şıxuliyayışi.

Wexto Hira	Talebe-y-i jihat-i / roc-an-ê derg-an dı / merg-an-ê zergun-an dı / extiyar-an-ê zanaye-y-an ra / sanık-an-ê rınd-an aridani.
Wexto Viyerteyo Sade	Talebe-y-an-ê jihat-an / roc-an-ê derg-an dı / merg-an-ê zergun-an dı / extiyar-an-ê zanaye-y-an ra / sanık-i rınd-i aridayi.

Zazaki dı eger izafeya sıfeti pê sıfetê işareti bıvraziyo halê zafomari dı hem sıfet hem zi name beno zafomar. Tırki u Farıski dı ino hal dı sıfet zafomar nêbeno teyna name wesıla zafomari geno.

	Nızd	Dur
Zazaki	In-i kitab-i	Ê (Î) kitab-i
Farıski	În kêtáb-ha (این کتاب ها)	An kêtáb-ha (آن کتاب ها)
Kurdki	Ev kitêb	Ew kitêb
Tırki	Bu kitap-lar	O kitap-lar

Sıfeté omartışı dı Zazaki dı eger omara nameyi zafomar bo name zi pê halê zafomari şıxuliyeno. La eksê Zazaki zıwananê Tırki, Farıski u Kurdki dı halê sıfeté omartışı dı sıfet zafomar bo zi name zafomar nêbeno.

Zazaki	Panc kitab-i
Farıski	Penc kêtáb (پنج کتاب)
Kurdki	Penc kitêb
Tırki	Beş kitap

Netice

Zazaki dı, semedê zafomari dı wesılı şıxuliyeni. Ini wesılı **/-i/** u **/-an/** i la ini her dı wesılı wezifeyanê ciyayan dı şıxuliyeni u inan herında yobinan dı şıxulnayış mumkun niyo. Ino xısusiyet, yo zıwano nimerkatıfbiyayışê Zazaki ra yeno meydan. Cêr dı tesbiti ki ina xebat dı veciyayi meydan pê maddeyan eşkera beni.

1. Nameyi halo sade dı pê wesıla **/-i/**, halo oblik dı zi pê wesıla **/-an/** beni zafomar. Wext name pê herfa vengın bıqedıyo ge ge herında wesıla **/-i/** dı herfa miyanci **/-y/** zi pê wezifeyê wesıla zafomari şıxuliyena. Zıwanê qıseykerdışı tesarufi ser ra şıxuliyeno, inay ra ge ge wesıla zafomari ê halê sadeyi **/-i/** qıseykerdış dı pê bedliyyayışê vengê heceya peyin ê kelime zi xu mocneno ra. Yani wesıl nêyena vatış la pê bedliyyayışê vengê heceya peyin zafomari ifade bena. Wesıla halê obliki **/-an/** Zazaki dı pê formanê **/-on/un/u** zi şıxuliyena.

2. Fail dı zafomari wexto ikayin, wexto hira u wexto istiqbal dı pê wesıla **/-i/**, heme formanê wextê viyerteyi dı zi pê wesıla **/-an/** yena ramotış.

3. Obje dı zafomari heme formanê wextê viyerteyi dı pê wesıla **/-i/**, wexto ikayin, wexto hira u wexto istiqbal dı zi pê wesıla **/-an/** yena ramotış.

4. Fiil dı zafomari her wext dı (wexto ikayin/wexto hira/wexto istiqbal/heme formi wexti viyerteyi) pê wesıla **/-i/** yena ramotış.

5. Zeg maddeyê 2. u 3. dı zi êseno fiil timotim goreyê unsurê cumleyo ki pê wesıla **/-i/** beno zafomar anciyeno u ino hal qetiyen nêbediliyeno. Pê vateyêko bin, anciyayışê fiili wexto ikayin, wexto hira u wexto istiqbal dı goreyê faili beno, heme formanê wextê viyerteyi dı zi goreyê obje beno. Inay ser ra merdim eşkeno vaco zeg têki fekanê Zazaki dı izafeyan dı temambiyaye dı u anciyayışê fiili dı semedê zafomari herında wesıla **/-i/** dı şıxuliyayışê wesıla **/-ê/** semedê reheti u şenikiya zıwani ya. Çunki qet yo eserê gramerê Zazaki dı semedê wesıla zafomari behsê wesıla **/-ê/** nêbeno. Heto bin ra halo sade dı pê wesıla **/-i/** zafomarbiyayışê nameyi zi ina iddia keno zıxm. Ino sebeb ra goreyê ma wesıla esıl **/-i/** ya, **/-ê/** zi morfemê ina wesıl a.

6. İzafeya nameyi dı her dı unsuri izafe zi beni zafomar. Yani wext temambiyaye zafomar bo tamamker zi mecbur beno zafomar la ini dı unsuri her wext pê eyini wesıl zafomar nêbeni. İzafeya nameyi zerreyê cumle dı pê wezifeyê kamci unsur ca bıgero temambiyaye zi goreyê ay wesıla zafomari geno. Wexto ikayin, wexto hira u wexto istiqbal dı eger izafeya nameyi pê wezifeyê faili bışıxuliyeno temambiyaye pê wesıla **/-i/** beno zafomar, tamamker zi wesıla **/-an/** geno. Eger izafeya nameyi fail bo heme formanê wextê viyerteyi dı hem temambiyaye hem zi tamamker pê wesıla **/-an/** beni zafomar. Eger izafeya nameyi pê wezifeyê obje cumle dı ca bıgero wexto ikayin, wexto hira u wexto istiqbal dı hem temambiyaye hem zi tamamker pê wesıla **/-an/** beni zafomar la heme formanê wextê viyerteyi dı temambiyaye pê wesıla **/-i/**, tamamker zi pê wesıla **/-an/** beno zafomar. Zerreyê cumle dı izafeya nameyi bê fail u obje çı unsur bena wa bıbo halê zafomari dı hem temambiyaye hem zi tamamker pê wesıla **/-an/** beni zafomar.

7. İzafeya sıfeti dı wext name zafomar bo sıfet zi zafomar şıxuliyeno. Ino xısusiyet Tırki, Farıski u Kurdki dı çin o, inı zıwanan dı izafeya sıfeti dı teyna name beno zafomar, sıfet wesıla zafomari nêgeno. Zazaki dı name pê kamci wesıl zafomar bo sıfet zi pê a wesıl beno zafomar. Ina wesıl goreyê zerreyê cumle dı ca guretişê izafe bedılıyena. Eger izafeya sıfeti pê wezifeyê faili cumle dı ca bıgero wexto ıkayin, wexto hira u wexto istiqbal dı heme parçeyi izafe pê wesıla /-i/ beni zafomar. Wezifeyê faili dı heme formanê wextê viyerteyi dı izafeya sıfeti pê wesıla /-an/ bena zafomar. Eger izafeya sıfeti cumle dı wezifeyê obje dı bo ina dor wexto ıkayin, wexto hira u wexto istiqbal dı izafe pê wesıla /-an/ bena zafomar, heme formanê wextê viyerteyi dı zi pê wesıla /-i/ bena zafomar. Bê fail u obje izafeya sıfeti bı çı wezife cumle dı ca gena wa bıgero hem name hem zi sıfet pê wesıla /-an/ beni zafomar. İzafeya sıfeti dı eger izafe pê sıfetê işareti bıvıraziyo u name zafomar bo kelimeya işareti zi bena zafomar. Ino xısusiyet Tırki, Farıski u Kurdki dı çin o, inı zıwanan dı teyna name beno zafomar. Reyna eger izafeya sıfeti pê sıfetê omartışı bıvıraziyo Zazaki dı name zi beno zafomar. Ino weziyet zi Tırki, Farıski u Kurdki dı çin o, inı zıwanan dı name zafomar nêbeno.

Çımeysi

- Açar, Z. (2023), “Pirjimarî di Kurmançî de” *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Omar:13, r.1452-1467.
- Akbaş, F. (2021), *Arapça Dilbilgisi: Sarf ve Nahiv*, Cantaş, İstanbul.
- Arslan, İ.(2016), “Zaza Dilinde Ergatif Sistemin Tarihi Gelişimi”, *Munzur Üniveristesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Tunceli, Cild:4, Omar:8, r.63-87.
- Arslan, İ. (2019), *Zaza Dilinde Fiiler / Fiilê Zonê Zazaki*, Akademisyen, Ankara.
- Aslanoğulları, M. (2017), “Zazaca ve Kurmanca İsimlerde Çoğulluk”, *BÜYDED*, Bingöl, Cild:3, Omar:3, r.67-80.
- Bedirxan&Lescot, C., R. (2011), *Kürtçe Dilbilgisi (Kurmanci)*, Doz, İstanbul.
- Ciwan, M. (1992), *Türkçe Açıklamalı Kürtçe Dilbilgisi: Kurmanç Lehçesi*, Jina Nû, İsveç.
- Çem, M. (2013), *Türkçe Açıklamalı Kırmanca (Zazaca) Gramer*, Deng, İstanbul.
- Çiftci, H. (2013), *Uygulamalı Farsça Grameri*, Eser Ofset, Erzurum.
- Çörtü, M.M. (2019), *Arapça Dilbilgisi: Sarf*, MİFAV, İstanbul.
- Gündüz, D. (2009), *Türkçe Açıklamalı Kırmanca / Zazaca Dil Dersleri*, Vate, İstanbul.
- Kırkan, A. (2021), *Zazaki de Kar*, Peywend, Wan.
- Korkmaz, Z. (2017), *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*, TDK, Ankara.
- Malmîsanij, M.(2015), *Kurmanca İle Karşılaştırmalı Kırmanca (Zazaca) Dilbilgisi*, Vate, İstanbul.
- Pamukçu, F. (2001), *Gıramerê Zazaki: Zuwanrêznayi*, Tij, İstanbul.
- Selcan, Z.(1998), *Grammatik Der Zaza-Sprache: Nord-Dialekt (Dersim-Dialekt)*, Wissenschaft&Teknik Verlag, Berlin.
- Şahinoğlu, N. (1997), *Farsça Grameri: Sarf ve Nahiv*, Kitabevi, İstanbul.
- Turgut, H. (2009), *Türkçe Açıklamalı Zazaca Dilbilgisi*, Tij, İstanbul.